

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΑΣ (9^{ος} αιώνας μ.Χ.)

(του Αντωνίου Γ. Περδικάρη)

1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΝΙΚΗΤΑΣ Ο Α΄ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ

« Ο Άγιος Νικήτας , Αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος » .
(εικόνα από τη Λευκάδα μέσα 19^{οο} αιώνα) .

Αν ανατρέξουμε σε σύγχρονα ημερολόγια και συναξάρια της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας θα είναι μάλλον απίθανο να συναντήσουμε τον Άγιο Νικήτα , τον « Όσιο και Ομολογητή»,επίσκοπο Χαλκηδόνος . Το όνομα « Νικήτας » παραπέμπει σε άλλους συνώνυμους Αγίους όπως ο Μεγαλομάρτυς ο Γότθος (εορτάζει 15 Σεπτεμβρίου) , ο Όσιος , ηγούμενος Μονής Μηδικίου (εορ. 3 Απριλίου) , ο Νεομάρτυς εκ Νισύρου (εορ. 21 Ιουνίου) κ. ά. Στην ημερομηνία 28 Μαΐου θα συναντήσουμε ονόματα άλλων Αγίων όπως του Ιερομάρτυρος Ευτυχούς , του Ιερομάρτυρος Ελλαδίου , της μάρτυρος Ελικωνίδος κ. ά. Διαφορετική διαπίστωση όμως κάνουμε κατά τη μελέτη των αντιστοιχών συγγραμμάτων άλλων Ορθοδόξων Εκκλησιών : Κατά την ημερομηνία 28 Μαΐου (10 Ιουνίου Νέου Ημερολογίου) τα συναξάρια της Ρωσικής , της Ουκρανικής , της Σερβικής , της Βουλγαρικής , της Ρουμανικής αλλά και της Εκκλησίας των Σκοπίων αναφέρουν ως πρώτο και πολλές φορές και ως μοναδικό Άγιο , τον Άγιο Νικήτα , επίσκοπο Χαλκηδόνος .

Παρά την σημερινή απουσία του Αγίου από τα σύγχρονα Ελληνικά εκκλησιαστικά έντυπα φαίνεται ότι επέζησε η μνήμη του στις θρησκευτικές παραδόσεις των πιστών : Είναι γνωστό ότι υπάρχει ναός αφιερωμένος στη μνήμη του στον ομώνυμο οικισμό της νήσου Λευκάδας – αναφέρεται ότι κτίστηκε στα μέσα του 18^{οο} αιώνα και ανοικοδομήθηκε αρχές 19^{οο} ¹ - ο οποίος εορτάζει στις 28 Μαΐου και όπου ο Άγιος χαρακτηρίζεται ως «αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος» ² . Η εικόνα που παρατίθεται εδώ προέρχεται από την εκκλησία αυτή και είναι του 18^{οο} αιώνα . Η Χαλκηδών, πόλη της Βιθυνίας, ιδρύθηκε περίπου το 685 π.Χ. σαν αποικία των Μεγαρέων. Εκκλησιαστικά υπήρξε επισκοπή από το τέλος του Β΄ αιώνα και υπάγονταν στο μητροπολίτη Νικομήδειας. Μετά το 451 μ.Χ και επειδή συγκλήθηκε εκεί η Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος ανυψώθηκε σε μητρόπολη . Η πόλη αν και πολύ

κοντά στη Κωνσταντινούπολη (βρίσκεται ακριβώς απέναντί της στα στενά του Βοσπόρου ,και σήμερα θεωρείται προάστιο αυτής με την ονομασία Kadi-Keui) είχε πολύ πιο περιπετειώδη ιστορική μοίρα . Έτσι αλώθηκε διαδοχικά από τους Γότθους (περίπου το 258 μ.Χ.) , Σκύθες , Πέρσες , Άραβες , (Ζ΄ , Η΄ αιώνας) για να καταληφθεί τελικά από τους Οθωμανούς (1350 μ.Χ.). Επίσκοποι (ή μητροπολίτες) Χαλκηδόνας Άγιοι πλην του Νικήτα αναφέρονται οι : Αδριανός ο μάρτυρας (μεταξύ Β΄ και Δ΄ αιώνα) καθώς και οι σύγχρονοι του Νικήτα ομολογητές του Θ΄ αιώνα Κοσμάς (εορτάζει 18 Απριλίου) και Ιωάννης ο Β΄ ο Καμουλιανός (εορτάζει 18 ή 19 ή 29 Ιουλίου) ^{3,4,5}

Σύγχρονη δορυφορική φωτογραφία των στενών του Βοσπόρου. Στη περιοχή που σημειώνεται με τον αρ.1, ήταν η αρχική θέση της Κωνσταντινούπολης, της πρωτεύουσας του Βυζαντίου, στη θέση 2 εκτίνεται το κέντρο της σύγχρονης πόλης, ενώ η παλιά Χαλκηδών (σημερινό Kadi-Keui) βρίσκεται στη θέση 3.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία ⁶ αναφορές στον Νικήτα Χαλκηδόνας υπάρχουν σε παλαιά Σλαβικά συναξάρια ,σε μνηαίο του Αγ. Σάββα της Παλαιστίνης , γραμμένο το 1389 από τον πατριάρχη Ιεροσολύμων Δωρόθεο (όπου επίσης αναφέρεται ως «αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνας ») καθώς επίσης σε Τυπικό του ίδιου μοναστηρίου που εκδόθηκε το 1603 στη Βενετία και σε Ωρολόγιο που εκδόθηκε στη ίδια πόλη το1607 . Νεώτερες έρευνες τον έχουν εντοπίσει σε 4 Λαυρεωτικούς κώδικες και συγκεκριμένα στους Δ39 , Θ87 , Δ36 και Ω147 ⁷ . Δεν αναφέρεται στο Μηνολόγιο του Βασιλείου και στον συναξαριστή του Νικοδήμου . Στο Σιναϊτικό κώδικα 647 και ημερομηνία 12 Μαΐου υπάρχει η μνήμη του « Νικήτα του μοναχού » , ο οποίος κατά τον Τιμόθεο Θέμελη (αρχιεπ. Ιορδάνου) είναι ο Χαλκηδόνας⁸ . Τέλος στο « Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης »⁹στις 28 Μαΐου αναφέρεται η μνήμη του « αγίου μάρτυρος Νικήτα ».

Ο Γάλλος κληρικός Le Quien στο τρίτομο έργο του (1740) δημοσίευσε επισκοπικό κατάλογο της Εκκλησίας της Χαλκηδόνας , όπου ο Νικήτας καταγράφεται ως 12^{ος} επίσκοπος στη σειρά , αλλά κατά τον συγγραφέα : « είναι εντελώς ασαφές ποια χρονική περίοδο διέπρεψε ο Νικήτας » ¹⁰

Οι συγγραφείς των Acta Sanctorum (1866) αναφέρονται στον « Άγιο Νικήτα επίσκοπο Χαλκηδόνος της Βιθυνίας » και υποστήριξαν την άποψη ότι υπήρξε ένας τοπικός Άγιος και ότι η μνήμη του καθιερώθηκε μόνο στη Παλαιστίνη όπου πιθανότατα -κατά την άποψή τους – διετέλεσε μοναχός προς το τέλος του βίου του και όπου άφησε τη τελευταία του πνοή . Την άποψή τους αυτή τη στηρίζουν στο γεγονός ότι τα κυριότερα χειρόγραφα κείμενα τα οποία γράφουν για τον Νικήτα είναι Παλαιστινιακής προέλευσης .¹¹

Με την άποψη αυτή διαφώνησε ο Μ. Παπαδόπουλος – Κεραμεύς (1896) στο σημαντικότερο ίσως δημοσίευμα που υπάρχει για τον Νικήτα ¹² διότι εμπεριέχει την ακολουθία του Αγίου γραμμένη από τον Ιωσήφ τον Υμνογράφο (816-886)¹³ που βρέθηκε σε μνηαίο της Λαύρας του Αγίου Σάββα (Παλαιστίνη) που είχε γραφεί τον 12^ο αιώνα . Ο Κεραμεύς υποστήριξε ότι ο Νικήτας υπήρξε άγιος πανορθόδοξης εμβέλειας προβάλλοντας τα εξής τέσσερα επιχειρήματα : i) Τα συναξάρια της Παλαιστίνης ήταν συναξάρια όλων των Ορθοδόξων Εκκλησιών ενώ τα συναξάρια που εξέδιδε το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν αποκλειστικά Κωνσταντινοπολιτικά και αναφέρονταν σε αγίους με ναό ή λείψανα στη Κωνσταντινούπολη .ii) Αν ο Νικήτας ήταν τοπικός άγιος της Παλαιστίνης θα υπήρχε ακολουθία γραμμένη από κάποιο υμνογράφο της περιοχής και όχι από τον Ιωσήφ που ήταν υμνογράφος της Κωνσταντινούπολης .iii) Ο Νικήτας αναφέρεται σε παλαιά Σλαβικά συναξάρια που σημαίνει ότι τον γνώριζαν σαν άγιο « της καθ' όλου » Εκκλησίας . iv) Στο 4ο τροπάριο της Η' ωδής της δημοσιευόμενης ακολουθίας η φράση « πρόστηθι πάντοτε ης εκτήσω ποιμνης » υποδηλώνει ότι ο υμνογράφος συνέγραψε την ακολουθία για την « ποιμνη » του Νικήτα άρα για τους Χαλκηδόνιους και όχι τους Παλαιστίνιους .Από τα δημοσιευμένα στη μελέτη άσματα ο Κεραμεύς συμπεραίνει ότι ο Νικήτας έζησε την εποχή της εικονομαχίας και ότι μαζί με αυτόν συνεορτάζουν και άλλοι τρεις άγιοι , με τα ονόματα Ιγνάτιος (αδελφός του Χαλκηδόνος) , Νικήτας και Φαυστίνος (κατά σάρκα συγγενείς του Χαλκηδόνος) .

Μεταγενέστερες αναφορές στο Νικήτα υπάρχουν μόνο στα πλαίσια των προσπαθειών σύνταξης ενός επισκοπικού καταλόγου της Εκκλησίας της Χαλκηδόνος και αναφέρονται οι κυριότερες εξ αυτών : Ο J. Paragoire ¹⁴σχολιάζοντας την δημοσιευμένη ακολουθία του αγίου αναφέρει: «Παρ' όλη την μεγάλη φήμη του συγγραφέα (δηλαδή του Ιωσήφ) οι ιστορικές πληροφορίες είναι πολύ λίγες. Εν τούτοις ,μετά από πολύ ασαφή εγκώμια , απ' όπου προκύπτει ότι ο Νικήτας υπήρξε πριν και μετά θάνατο ένας θεραπευτής πρώτης τάξεως ,καταλήγουμε επίσης να ανακαλύψουμε στο τέλος της έκτης ωδής το τροπάριο: *Λοιμώδους / αποφυγών αιρέσεως βόρβορον , /εν τη σεπτή προσκυνήσει /της Χριστού εικόνας το κατ'εικόνα /διεσώσω , /ιεράρχα Νικήτα θεόληπτε* .Αυτό το εξάστιχο δείχνει ,νομίζω , ότι η δυναστεία των Ισαύρων ή των Αρμενίων βασιλεύε στο Βυζάντιο με όλα τα μίση της ενάντια στην άγια εικόνα του Χριστού ,όταν ο Νικήτας της Χαλκηδόνος κατέκτησε σ' αυτό τον κόσμο την Βασιλεία των Ουρανών »

Επτά χρόνια αργότερα ο S. Vailhe¹⁵ επιχείρησε να τοποθετήσει σε στενότερα χρονικά πλαίσια την επισκοπία του Νικήτα Ο συγγραφέας υποστήριξε ότι είναι απίθανο να ήταν επίσκοπος την περίοδο του αυτοκράτορα Θεοφίλου (828 –842) γιατί υπάρχουν λεπτομερείς ιστορικές πληροφορίες για την περίοδο αυτή , και κατά την περίοδο 815-824 επειδή γνωρίζουμε ότι ο επισκοπικός θρόνος ήταν κατειλημμένος . - Εννοεί από τους παραπάνω αναφερθέντες αγίους Κοσμά και Ιωάννη Καμουλιανό οι οποίοι φαίνεται ότι διετέλεσαν επίσκοποι Χαλκηδόνος διαδοχικά το χρονικό εκείνο διάστημα¹⁶ – Το χρονικό διάστημα 780- 815 πρέπει επίσης να αποκλεισθεί , αφού οι εικονομάχοι είχαν χάσει την εξουσία , άρα το συμπέρασμα για τον συγγραφέα προφανές : «Υπάρχει επομένως η τάση να

τοποθετηθεί η περίοδος που διετέλεσε επίσκοπος (ο Νικήτας) και το μαρτύριό του την εποχή των αυτοκρατόρων Λέοντος του Ισαύρου ή Κωνσταντίνου του Κοπρωνύμου ,μεταξύ των ετών 726 και 775 .»

Τελευταία (στη προσπάθεια της σύνταξης επισκοπικού καταλόγου για την μητρόπολη Χαλκηδόνας) αναφέρουμε την εργασία του Γενναδίου Ηλιουπόλεως ¹⁷ ο οποίος χωρίς περαιτέρω εξηγήσεις αναφέρει ότι « Ο Νικήτας Χαλκηδόνος ο Α΄ ιεράτευσε μεταξύ των ετών 726 και 775 » προφανώς προσυπογράφων τις απόψεις του S. Vailhe.

Οι εικόνες καταστρέφονται από τους οπαδούς της εικονομαχίας
(Βυζαντινή μικρογραφία του 830 μ.Χ., από το «Ψαλτήριο του Chudon» Ιστορικό Μουσείο, Μόσχας)

Από τη σύντομη αυτή αναφορά των μέχρι σήμερα δημοσιευμένων απόψεων για τον Νικήτα διαπιστώνεται ότι ως μοναδική πηγή πληροφοριών γι' αυτόν έχει χρησιμοποιηθεί η ακολουθία του από τον Ιωσήφ τον Υμνογράφο της οποίας η γνησιότητα δεν αμφισβητείται εφ' όσον έχει και σαν ακροστιχίδα την έκφραση « τω θαυματουργώ προσλαλήσω ποιμένι , Ιωσήφ » .Μελετώντας ,πράγματι , τον Κανόνα αυτόν μπορούμε να εξαγάγουμε ορισμένα ασφαλή συμπεράσματα για τον βίο του Αγίου :

Ήδη έχει αναφερθεί ότι ο Νικήτας (σύμφωνα με το 4^ο τροπάριο της ΣΤ΄ ωδής) έζησε την εποχή της εικονομαχίας την οποία πολέμησε και γι' αυτό εδιώχθη μαζί με τον αδερφό του και « ιεουργό » (βλ.4^ο τροπάριο Θ΄ ωδής) Ιγνάτιο και τους « κατά σάρκα » συγγενείς του Νικήτα (ο οποίος χαρακτηρίζεται « ομώνυμος και θείος » στο 1^ο τροπάριο της Θ΄ ωδής) και Φαυστίνο (βλ. 1^ο τροπάριο ΣΤ΄ ωδής) . Φαίνεται ότι ακολούθησε το μοναστικό βίο από νεαρή ηλικία « εκ βρέφους αράμενος / τον σον σταυρόν ευσεβώς , / Χριστώ ηκουλούθησας , / απομάραντας σαρκός / ασκήσει το φρόνημα.....» (5^ο τροπάριο Γ΄ ωδή) και ανεδείχθη «μοναστών υπογραμμός » (2^ο τροπάριο Η΄ ωδή).Έκανε πολλές αγαθοεργίες , «Ελεω τον έλεον ζητών / πτωχοίς επήρκεσας , / πένητας έθρεψας , /γυμνούς ενέδυσας /δόξης σοι την στολήν

περιποιούμενος»(2^ο τροπάριο Η΄ ωδή) και υπήρξε άμεμπτος ως ιεράρχης « Ως ποιμενάρχης, / ως Θεού ιεράρχης και άμεμπτος τούτω / καθαράς θυσίας ειλικρινώς αναμέλων προσενηνοχας....» (2^ο τροπάριο Ζ΄ ωδής).Είχε τη χάρη να θεραπεύει και να διώκει τα (πονηρά) πνεύματα τόσο εν ζωή « Υποτάξας το δυσήνιον της σαρκός σου ταις ψυχικαίς δυνάμεσι, θεόφρον, εδέξω / χάριν, παμμακάριστε ,διώκειν τα πνεύματα/και αποκαθαίρειν νοσήματα .» (2^ο τροπάριο Δ΄ ωδής) αλλά και μετά θάνατον «Θαυμάτων επαναστρέπτεις χάριτας / τοις προσπελάζουσι τη ιερά σου πάντοτε σορώ ,αντί κόπων και πόνων σου /παρά Θεού αντίδοσιν ταύτην, παμμακάρι , κομισάμενος » (3^ο τροπάριο Α΄ ωδής). Ο Νικήτας υμνείται σε όλη την ακολουθία ως « όσιος » και αναφέρεται ως « επίσκοπος Χαλκηδόνος » ενώ στο 1^ο τροπάριο της Ζ΄ ωδής χαρακτηρίζεται « σοφός » που προφανώς σημαίνει ότι διέθετε υψηλή μόρφωση . Από τα παραπάνω προκύπτει νομίζω αβίαστα το συμπέρασμα ότι το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του Νικήτα ήταν σε εποχές σχετικά ομαλές για τον θρησκευτικό βίο όπου ο Άγιος είχε την ευκαιρία να αναδείξει τις πλούσιες αρετές του σαν μοναχός και σαν ιεράρχης και να ευεργετήσει το ποίμνιό του μέσω αγαθοεργιών και των θαυματουργών ικανοτήτων που του είχε παράσχει σαν επιβράβευση η Θεία Χάρις .Σε κάποια φάση (προς το τέλος πιθανότατα , της επισκοπικής του θητείας) άρχισε ο διωγμός των εικόνων στον οποίο αυτός αντιστάθηκε , ήταν όμως ήδη αναδεδειγμένος , κατά κάποιο τρόπο ως αγία προσωπικότητα , γι΄ αυτό και υμνείται κυρίως σαν όσιος και θαυματουργός .Η αντίδρασή του αυτή στην εικονομαχική αίρεση που είχε την εξουσία θα στάθηκε πιθανότατα μοιραία για τη ζωή του ή τουλάχιστον για τη θέση του δεδομένης της σφοδρότητας των διώξεων εκείνων των εποχών . Εάν οι σκέψεις αυτές είναι σωστές το τέλος της θητείας του Νικήτα στον επισκοπικό θρόνο της Χαλκηδόνος θα πρέπει να τοποθετηθεί κατά την αρχή της βασιλείας του Λέοντος του Ισαύρου (Α΄ περίοδος εικονομαχίας) ή στην αρχή της βασιλείας του Λέοντος του Αρμενίου (Β΄ περίοδος εικονομαχίας) .

Οι περιορισμένες όμως πληροφορίες για τον Νικήτα που έχουμε από τα γραμμένα στην Ελληνική γλώσσα μηναιία και συναξάρια μας υποχρεώνει να προσφύγουμε σε αντίστοιχα κείμενα άλλων Χριστιανικών κοινοτήτων για εμπλουτισμό και διασταύρωση των πληροφοριών αυτών. Έχουμε π.χ. αναφερθεί στο γεγονός ότι ο Άγιος αναφέρεται στα παλαιά Σλαβικά συναξάρια αλλά και στα αντίστοιχα σύγχρονα εκκλησιαστικά κείμενα των Σλαβικών εθνοτήτων . Η πιθανότερη εξήγηση γι΄ αυτό είναι ότι η απόδοση τιμών στον άγιο Νικήτα , κατά τους χρόνους του εκχριστιανισμού των Σλαβικών εθνοτήτων , ήταν ευρύτερη (πιθανά λόγω του ότι είχε πρόσφατα επικρατήσει η Ορθοδοξία σε βάρος της εικονομαχίας και σ΄ αυτό τον αγώνα είχε θυσιαστεί και ο ίδιος) και διαδόθηκε σ΄ αυτούς μαζί με τη νέα τους πίστη όπου και διατηρήθηκε τουλάχιστον σαν αναφορά στις εκκλησιαστικές εκδόσεις μέχρι σήμερα , ενώ στον Ελλαδικό χώρο σταδιακά ατόνησε .Η δυσκολία που υπάρχει στη πρόσβαση στα παλαιά χειρόγραφα συναξάρια των λαών αυτών παρακάμφθηκε με τη προσφυγή σε νεώτερες εκδόσεις που χρησιμοποιούν αυτά ως πηγές :

Ο Σέρβος επίσκοπος Nikolai Velimirovic¹ σε βιβλίο του που εξέδωσε για πρώτη φορά το 1928¹⁸ αναφέρει τους αγίους που εορτάζουν καθημερινά και στις 28 Μαΐου παραθέτει σύντομη βιογραφία του « Αγίου Νικήτα του Ομολογητή , Επισκόπου Χαλκηδόνος » όπου αναγράφονται τα εξής : « Αρνήθηκε την κοσμική ζωή από νεαρή ηλικία και ακολούθησε τον μοναστικό ασκητισμό . Έλαμψε σαν τον ήλιο εξ αιτίας των αρετών του και οι διοικούντες την εκκλησία του έδωσαν το αξίωμα του επισκόπου της Χαλκηδόνος . Σαν επίσκοπος υπήρξε ιδιαίτερα φιλεύσπλαχνος προς τους αναξιοπαθούντες και επεδείκνυε φροντίδα για τις χήρες και τους άπορους . Όταν ο διαβολικός αυτοκράτορας Λέων ο Αρμένιος εξαπέλυσε πόλεμο εναντίον των

¹ Ο Nikolai Velimirovic (1880-1956) έχει ανακηρυχθεί άγιος από την εκκλησία της Σερβίας.

εικόνων , ο Νικήτας τις υπερασπίσθηκε θαρραλέα και εξήγησε το λόγο (για τον οποίο προσκυνούμε) αυτές . Λόγω αυτής της στάσης του υπέμεινε μεγάλες ταπεινώσεις , συκοφαντίες και φυλάκιση . Τελικά στάλθηκε στην εξορία επειδή ομολόγησε την πίστη του και , κατά τη διάρκεια της εξορίας αυτής , εξ αιτίας των κακουχιών που υπέστη , απεδήμησε εις Κύριον.» Επίσης από την έκδοση στα Αγγλικά του δίτομου συγγράμματος του Ρώσικου Πατριαρχείου με τίτλο « Βιβλίο αναφοράς για τους υπηρετούντες τον Κλήρο » ανατρέχοντας τους αγίους της 28^{ης} Μαΐου βρήκαμε το παρακάτω κείμενο¹⁹: «Ο Νικήτας ο μοναχός και ομολογητής ,επίσκοπος Χαλκηδόνος έζησε κατά τη διάρκεια του δευτέρου ημίσεως του 8^{ου} αιώνας . Ο θεάρεστος βίος του τον ανέδειξε επίσκοπο Χαλκηδόνος . Ο άγιος Νικήτας διακρίθηκε για την φιλανθρωπία του , βοήθησε πάντοτε τους φτωχούς , φιλοξένησε τους περιπλανώμενους , φρόντισε για τις χήρες και παρενέβη για τους αναξιοπαθούντες . Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του εικονομάχου Λέοντος του Αρμενίου (813-820) ο άγιος Νικήτας κατήγγειλε θαρραλέα την αίρεση των εικονομάχων και καθοδήγησε ταπεινά το ποίμνιό του στο σεβασμό των ιερών εικόνων του Χριστού , της Μητέρας του Θεού και των Αγίων . Ο άγιος Νικήτας υπέστη πολλά από τον ασεβή αυτοκράτορα και τις ομάδες ομοϊδεατών του , υποβλήθηκε σε βασανιστήρια και εξορίστηκε σε μακρινά μέρη .Ο άγιος Νικήτας ο ομολογητής πέθανε στις αρχές του 9^{ου} αιώνα . Τα λείψανά του θεράπευαν ασθενείς . Σε κανόνα της εκκλησίας που γράφηκε από τον ιερέα Ιωσήφ της Κωνσταντινούπολης, αναφέρεται ότι μαζί με τον άγιο Νικήτα εορτάζει και ο άγιος και αδελφός αυτού Ιγνάτιος .»

Προς ολοκλήρωση της εικόνας που λαμβάνουμε από τη μελέτη των Ρώσικων εκκλησιαστικών κειμένων για τον Νικήτα παραθέτω το τροπάριο και το κοντάκιο που ψάλλεται εκεί κατά την ακολουθία του Αγίου και η οποία όπως διαπιστώθηκε δεν είναι η ακολουθία του Ιωσήφ του Υμνογράφου (το στοιχείο αυτό έχει παραληφθεί από την επίσημη ιστοσελίδα της Ρώσικης Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Αμερική – Orthodox Church of America) :

Τροπάριο (σε ήχο 4^ο)

*Ο Χριστός η αλήθεια του παντός ,
σε υπέδειξε στο ποίμνιό σου σαν πρότυπο πίστης ,
εικόνα πραότητας και δάσκαλο της εγκράτειας.
Ω άγιε πάτερ Νικήτα ,
μεσολάβησε στο Χριστό για να σώσεις τις ψυχές μας .*

Κοντάκιο (σε ήχο 8^ο)

*Έγινες φωτεινό παράδειγμα μέσω
της λαμπρότητας των έργων σου
και κληρονόμος του
αποστολικού θρόνου, Νικήτα.
Και λάμπεις όπως ο ήλιος
πλήρης ενώπιον του ποιμνίου σου, ώ
Πάτερ πλήρες θείου δόγματος.
Γι' αυτό κραυγάζουμε
προς σε : Χαίρε , ώ μεγαλείο της Χαλκηδόνος .*

Είναι προφανές όμως ότι το πρώτο εξ αυτών ταυτίζεται με αυτό το οποίο κατέγραψε ο Μ. Παπαδόπουλος – Κεραμεύς²⁰ από τον κώδικα του Δωροθέου , πατριάρχου Ιεροσολύμων (1389) και το οποίο αναγράφεται πριν από τον Κανόνα του Ιωσήφ του Υμνογράφου. Για λόγους σύγκρισης παρατίθεται και αυτό :

Τροπάριον, ήχος δ΄

*Κανόνα πίστεως / και εικόνα πραότητος
εγκρατείας διδάσκαλον / ανέδειξε σε τη ποιίμνη σου
η των πραγμάτων αλήθεια .
Διά τούτο εκτήσω /τη ταπεινώσει τα υψηλά ,
τη πτωχεία τα πλούσια .
Πάτερ ιεράρχα Νικήτα , / πρέσβευε Χριστώ
του σωθήναι τας ψυχάς Υμών*

Κατά την άποψή μας τα παραπάνω κείμενα από βιβλία των εκκλησιών της Σερβίας και της Ρωσίας επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματα για το Νικήτα που προέκυψαν κυρίως από την δημοσίευση του Μ. Παπαδόπουλου – Κεραμέως και την δημοσιευμένη σ' αυτή ακολουθία του Αγίου. Μοναδικό σημείο προς διερεύνηση είναι η σαφής χρονική τοποθέτηση της θητείας του Νικήτα στον μητροπολιτικό θρόνο της Χαλκηδόνος (από το ήρεμο διάστημα μεταξύ των περιόδων της εικονομαχίας , έως την αρχή της βασιλείας του εικονομάχου Λέοντος του Ε΄ του Αρμενίου) το οποίο, όπως αναφέρθηκε τόσον ο Vailhe²¹ όσο και ο Γεννάδιος²² θεωρούν απίθανο με το επιχείρημα ότι ο θρόνος αυτός ήταν τότε κατειλημμένος . Ισχύει όμως αυτό ;

Πιστεύουμε πως όχι ...Ο Λέων ο Ε΄ ο Αρμένιος υπήρξε αυτοκράτωρ του Βυζαντίου από το 813 έως το 820 και η κατ' εντολή του ανακίνηση του εικονομαχικού ζητήματος άρχισε το 814²³. Επίσκοποι Χαλκηδόνος την περίοδο αυτή γνωρίζουμε ότι διετέλεσαν οι μετέπειτα άγιοι Ιωάννης ο Β΄ ο Καμουλιανός και ο Κοσμάς²⁴. Ο πρώτος εξ αυτών υπήρξε σύντροφος του αγίου Θεόδωρου του Στουδίτου (759-826) και πέθανε πριν το 825 εφ' όσον σώζεται ομιλία του τελευταίου που αναφέρεται στο θάνατό του²⁵. Σχετικά με τον δεύτερο θεωρείται προκάτοχος του Ιωάννη στο μητροπολιτικό θρόνο²⁶, σύμφωνα με το « Μηνολόγιο Βασιλείου » « χειροτονήθη Χαλκηδόνος επίσκοπος , κατά τον καιρόν των δυσσεβών εικονομαχών »²⁷ , άρα όταν είχε επικρατήσει η εικονομαχία , και οι σύγχρονοι ερευνητές τοποθετούν το γεγονός αυτό το 815-816 περίπου²⁸. Πριν τον Κοσμά έχει τοποθετηθεί από τον Vailhe²⁹ ο Δαμιανός αλλά το μόνο που γνωρίζουμε γι' αυτόν είναι ότι υπήρξε επίσκοπος του 8^{ου} ή 9^{ου} αιώνα³⁰ και επομένως είναι δυνατόν να είναι προγενέστερος , ίσως και μεταγενέστερος αυτών . Σε κάθε περίπτωση υπάρχει χώρος για το Νικήτα που κατά την άποψή μας το τέλος της επισκοπίας του θα πρέπει να τοποθετηθεί περί το 815-816 , αρχή της δευτέρας περιόδου της εικονομαχίας , και η αρχή αυτής στο μεσοδιάστημα των δύο περιόδων και οπωσδήποτε μετά το 787 που έγινε η Ζ΄ Οικουμενική σύνοδος και όπου γνωρίζουμε ότι έλαβε μέρος ως επίσκοπος Χαλκηδόνος ο Σταυράκιος³¹. Η σύγχρονη ιστορική έρευνα , εξ άλλου , για την εποχή της αρχής της βασιλείας του Λέοντος του Αρμενίου επιβεβαιώνει ότι επεκράτησαν συνθήκες διωγμού για τα μέλη του κλήρου που δεν συντάχθηκαν με τον αυτοκράτορα στο θέμα των εικόνων : « Όπως αναφέρθηκε ήδη πολλοί εικονολάτρεις επίσκοποι και μοναχοί , ενέδωσαν στις πιέσεις του αυτοκράτορα . Όσοι επέμειναν στις απόψεις τους αφέθηκαν ανενόχλητοι μέχρι το τέλος του 815, αλλά συνελήφθησαν και εξορίστηκαν στις αρχές του 816. »³² Επίσης : «Κάποιες τολαιπωρίες φαίνεται ότι υπέστησαν οι επιφανείς εικονολάτρεις και στις επαρχίες , παρά τις περί αντιθέτου παλαιότερες γνώμες... »³³

Η αναφορά μας στο Νικήτα ολοκληρώνεται με την διερεύνηση της προέλευσης ορισμένων Κυριακάτικων ομιλιών, που έχουν αποδοθεί σ' αυτόν: Στους καταλόγους της βιβλιοθήκης των Ιεροσολύμων που συνέγραψε ο Μ. Παπαδόπουλος –Κεραμέυς (τόμος Δ΄ σελ. 233) γίνεται αναφορά σε χειρόγραφο του έτους 1531 που υπάρχει σήμερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη . Το χειρόγραφο αυτό του οποίου συγγραφέας φαίνεται ο Ιερισού Μητροφάνης αγοράστηκε στο Βουκουρέστι από τον

αρχιμανδρίτη του Παναγίου Τάφου (και μετέπειτα Πατριάρχη 1707-1731 Ιεροσολύμων) Χρυσάνθο και ανήκε στο Μετόχιο του Παναγίου Τάφου στη Κωνσταντινούπολη . Στην αρχή του χειρογράφου στη δεύτερη παράγραφο αναφέρεται επί λέξει : « 2. Αρχή του Χαλκηδόνας . Δια χειρός Δοσιθέου προσετέθη το όνομα Νικήτα . Ομιλίας εννέα . Ων η πρώτη ρηθείσα τη μετά την Χριστού γέννησιν Κυριακή . »³⁴

Πιστεύουμε ότι ως Δοσίθεος εδώ εννοείται ο προκάτοχος του Χρυσάνθου στο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων Δοσίθεος ο Β΄ (1669- 1707) ο οποίος πιθανότατα ήταν Πατριάρχης όταν πέρασε το χειρόγραφο στη ιδιοκτησία του Παναγίου Τάφου . Από τις εννέα αυτές ομιλίες έχει δημοσιευθεί μόνο μία η αντιστοιχούσα στην « Κυριακή ιδ΄ του κατά Λουκά ,εις τον εν Ιεριχώ τυφλόν »³⁵. Νεότερες έρευνες έδειξαν ότι οι αναφερόμενες ομιλίες υπάρχουν και σε άλλα χειρόγραφα και ότι ορισμένες απ΄ αυτές έχουν εκδοθεί και παλαιότερα (Σ . Ευστρατιάδης 1903). Πρόκειται για Κυριακάτικες ομιλίες (κηρύγματα) οι οποίες έχουν αποδοθεί κατά καιρούς σε διάφορους συγγραφείς σήμερα δε επικρατεί η άποψη ότι έχουν συγγραφεί από τον Ιωάννη τον Θ΄ τον Αγαπητό , Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (1111-1134)³⁶, τον επονομαζόμενο και « Χαλκηδόνας »³⁷ λόγω του ότι υπήρξε ανιψιός του Μητροπολίτου Χαλκηδόνας, Λέοντος ο οποίος ιεράτευσε από το 1080-1086 και για κάποιο διάστημα μετά το 1090 στο θρόνο αυτό³⁸. Πάντως , κατά την άποψή μου , δεν αποκλείεται να συνυπάρχει και κάποια σύγχυση στο θέμα αυτό η οποία να πηγάζει από το γεγονός ότι τόσο ο Πατριάρχης Ιωάννης ο Θ΄ ο Αγαπητός , όσον και ο Μητροπολίτης Χαλκηδόνας Ιωάννης ο Β΄ ο Καμουλιανός (ο οποίος αναφέρεται στους συναξαριστές ως ομιλητής) είναι Άγιοι της Ορθοδόξου Εκκλησίας και συνεορτάζουν την 18 η Ιουλίου.³⁹

Το γεγονός όμως ότι ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Δοσίθεος ο Β΄ , βασιζόμενος μόνο στην αναφορά « αρχή του Χαλκηδόνας » , απέδωσε τις ομιλίες αυτές στο Νικήτα , αποδεικνύει , κατά την άποψή μου, ότι ο Άγιος δεν ήταν απλά γνωστός την εποχή εκείνη στην Εκκλησία των Ιεροσολύμων , αλλά και έχαιρε υψηλής εκτίμησης εφ΄ όσον ταυτίζονταν συνειρμικά με την Μητρόπολή του .

Είναι προφανές ότι ακόμα δεν έχουμε μια πλήρη εικόνα για το πρόσωπο του Νικήτα του (αρχι)επισκόπου Χαλκηδόνας . Η ιστορική έρευνα όμως συνεχίζεται . Ίσως π.χ. διαπιστωθεί ότι υπάρχει σχέση μεταξύ του αδελφού του Αγίου , του « ιερουργού » Ιγνατίου και του Ιγνατίου στον οποίο ο Θεόδωρος Στουδίτης γράφει « *Ει δε ορθοδόξων αι ευχαί της ιερουργίας , τι τούτο , ει παρά αιρετικών γίνοντο , συμβάλλεται ;* »⁴⁰. Ίσως πάλι να αξιοποιηθούν άλλα ευρήματα . Η διερεύνηση και η μελέτη των χειρογράφων και των ιστορικών κειμηλίων κυρίως του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων όπου όπως αποδεικνύεται ο Άγιος ετιμάτο ιδιαίτερος σίγουρα θα προσφέρει πολλά . Ο ίδιος ο γράφων π.χ. έχει αντικρίσει λείψανα στο οστεοφυλάκιο του Παναγίου Τάφου με την χειρόγραφη επιγραφή « οστά Αγίου Νικήτου » αλλά κανείς υπεύθυνος δεν γνώριζε σε ποιον Άγιο Νικήτα ανήκουν . Το ίδιο θα μπορούσε να προταθεί και για τις εκκλησίες των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης όπου φαίνεται ότι παραμένει ζωντανή η μνήμη του Αγίου . Η μελέτη των πηγών αυτών καθώς και η διερεύνηση τυχόν μεταξύ τους σχέσεων η και με την Εκκλησία της Λευκάδας , που όπως φαίνεται είναι η μοναδική περιοχή στον Ελλαδικό χώρο όπου λατρεύεται ο Άγιος , πιστεύουμε ότι θα συμβάλουν ασφαλώς στην αποσαφήνιση της προσωπικότητας του Νικήτα αλλά και γενικότερα στη διερεύνηση των αντιστοιχών περιόδων της ιστορίας μας .

Οι Άγιοι του μηνός Μαΐου (Μηναίο Μαΐου), εικόνα της Ρωσικής εκκλησίας όπου εικονίζεται και ο Άγιος Νικήτας, επίσκοπος Χαλκηδόνος

2^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ

Εξωτερική άποψη από την εκκλησία του Αγίου Ραφαήλ του Αρχαγγέλου (Βενετία)

Το ενδιαφέρον των πιστών για λείψανα των αγίων, παρά το γεγονός ότι στη πορεία του χριστιανισμού δια μέσου των αιώνων έχει υποστεί έντονη κριτική και κάποιες φορές υπήρξε αιτία διχασμού και συγκρούσεων μεταξύ των χριστιανών, τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση², διατηρείται αμείωτο και στην εποχή μας. Η πίστη ότι τα λείψανα των αγίων έχουν θαυματουργική δύναμη, σύμφωνα με τις σύγχρονες απόψεις, πηγάζει από την ευσέβεια των χριστιανών που πιστεύουν ότι η σωματική επαφή με ό,τι έχει απομείνει από τα μαρτύρια των αγαπημένων φίλων του Χριστού, μπορεί να ενισχύσει τον πνευματικό αγώνα που δίνουν για την σωτηρία της ψυχής τους. Η επιθυμία για την απόκτηση λειψάνων ανταποκρίνεται σε θρησκευτική ανάγκη, και διήγειρε κατά το παρελθόν πληθώρα πιστών, ιδιαίτερα σε περιόδους, κατά τις οποίες η θρησκεία διαδραμάτισε στην κοινωνία ρόλο τον οποίο κατέχει σήμερα, η σύγχρονη πολιτική ιδεολογία.⁴¹

Ο Άγιος Νικήτας, αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνας έδρασε τον 8^ο-9^ο αιώνα⁴², μια εποχή που δεν υπήρχε ακόμη επίσημος μηχανισμός για τον καθαγιασμό ή με άλλα λόγια, την διαφοροποίηση εκείνων των χριστιανών νεκρών που ανακηρύσσονταν άγιοι.³ Είναι ως εκ τούτου χρήσιμο να περιγραφεί η στάση των πιστών εκείνης της εποχής απέναντι στα πρόσωπα αυτά που ο ίδιος ο λαός καθιέρωσε ως αγίους, και η φήμη των πράξεών τους, έφθασε μέχρι τις μέρες μας.

Αργυρή λειψανοθήκη, τέλους 4^{ου} μ.Χ.αιώνα (Θεσσαλονίκη, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού)

Σύμφωνα με την επικρατούσα τότε άποψη, ο άνθρωπος που υπήρξε πρόθυμος να πεθάνει για την ορθή πίστη, είχε προσφέρει την ύστατη μαρτυρία για την αλήθεια της διδασκαλίας του Χριστού. Ως εκ τούτου δέχονταν τιμές από όλη τη χριστιανική κοινότητα, η οποία συγκεντρώνονταν στο τάφο του και μοιράζονταν ένα ευχαριστήριο γεύμα κατά την ημερομηνία της επετείου του θανάτου του. Στη διάρκεια αυτών των συγκεντρώσεων, πολλές φορές διακεκριμένοι ομιλητές αναλάμβαναν να εξυμνήσουν στους παρευρισκόμενους τις αρετές του εκλιπόντος

² π.χ. στην Ανατολή κατά την περίοδο της εικονομαχίας (8^{ου}-9^{ου} αιώνας) και στη Δύση κατά την προτεσταντική μεταρρύθμιση (16^{ου} αιώνας)

³ Η επίσημη αγιοποίηση, σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές φαίνεται ότι άρχισε να λαμβάνει χώρα από τον ΙΑ΄ αιώνα και εξής

διανθίζοντας την ομιλία τους με στοιχεία του βίου του⁴ Έτσι , ο χώρος ταφής του αγίου γίνονταν και το κέντρο λατρείας του, ενώ η συγκεκριμένη ημέρα του θανάτου του ήταν η ξεχωριστή μέρα εορτασμού της μνήμης του. Η λατρεία των αγίων εστιάζονταν γεωγραφικά στο χώρο που ήταν θαμμένοι, ή φυλάσσονταν τα λείψανά τους, τα οποία θεωρούνταν αντικείμενα προικισμένα με ξεχωριστή πνευματική δύναμη και ως εκ τούτου, αντικείμενα λατρείας των πιστών. Οι άνθρωποι πίστευαν πως η σωματική εγγύτητα με τα λείψανα των αγίων είχε ωφέλιμα αποτελέσματα και τα μετέτρεπαν σε προσκυνήματα. Οι προσκυνητές προσέρχονταν σ' αυτά με την ελπίδα να αποκομίσουν κάποιο όφελος, όπως την θεραπεία μιας ασθένειας ή την απαλλαγή τους από κάποια αναπηρία. Τα λείψανα φυλάσσονταν σε λειψανοθήκες, οι οποίες ήταν συνήθως πολύτιμα μεταλλικά δοχεία διακοσμημένα με ανάγλυφες μορφές, πολύτιμους λίθους ή και σμάλτο. Η χριστιανική λατρεία των αγίων λειψάνων, προέρχονταν επομένως αφ' ενός από τα εν λόγω ορατά σωματικά οφέλη που είχαν οι πιστοί κατά την επαφή τους με αυτά, αλλά, και από την εδραιωμένη στη χριστιανική παράδοση άποψη ότι οι άγιοι αποτελούσαν τους σημαντικότερους διαμεσολαβητές προς τον μοναδικό Θεό. Βασίζονταν δηλαδή στη πεποίθηση των πιστών, ότι η ευλάβεια που επιδείκνυαν προς τον άγιο ουσιαστικά τον παρότρυνε ώστε να μεσολαβήσει για λογαριασμό τους προς το παντοδύναμο Θεό και να εξασφαλισθεί έτσι η θεραπεία, η ευημερία, η σωτηρία και η ασφάλεια των ιδίων, των οικείων ή της κοινότητάς τους⁴³.

Τα λείψανα του Αγίου Νικήτας αρχιεπίσκοπου Χαλκηδόνας, φαίνεται ότι υπήρξαν εξ' αρχής, αντικείμενο λατρείας των πιστών χριστιανών. Στη παλαιότερη σωζόμενη ακολουθία του Αγίου, γραμμένη από τον Ιωσήφ τον Υμνογράφο (9ος αιώνας), και συγκεκριμένα στο τρίτο τροπάριο της α' ωδής, περιγράφεται αυτό το γεγονός και δηλώνεται μάλιστα ότι τα λείψανα αυτά ήταν θαυματουργά:

*«Θαυμάτων επαναστρέπτεις χάριτας
τοις προσπελάζουσι τη ιερά σου πάντοτε σορώ ,
αντί κόπων και πόνων σου
παρά Θεού αντίδοσιν ταύτην,
παμμάκαρ , κομισάμενος »*

Κατά πάσα πιθανότητα, ο χώρος άσκησης της λατρείας αυτής, καθώς και ο χώρος της θαυματουργικής δράσης των λειψάνων, υπήρξε η πόλη της Χαλκηδόνας, αφού εκεί έδρασε ο Άγιος . Όπως άλλωστε εύστοχα παρατηρεί ο εκδότης της ακολουθίας του στη σύγχρονη εποχή Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς⁴⁴ «εν τω τετάρτω τροπαρίω της Η' ωδής ο ποιητής λέγει προς τον άγιον “πρόστηθι πάντοτε ής εκτήσω ποίμνης” . Ενταύθα πάντως, εννοείται σαφώς ό της Χαλκηδόνας ορθόδοξος λαός, ον εποίμενε, και προδήλως ο Ιωσήφ εποίησε τον ασματικόν του Νικήτα κανόνα δια τους Χαλκηδόνιους...»

Η εν λόγω ακολουθία του Αγίου εφ' όσον βρέθηκε σε χειρόγραφο της Παλαιστινιακής μονής του Αγίου Σάββα που γράφηκε τον ΙΔ' ⁵αιώνα, αποδεικνύει

⁴ Φαίνεται ότι η εκφώνηση τέτοιων ομιλιών ήταν σύνηθες γεγονός κατά τον 8^ο και τον 9^ο αιώνα, όταν είχαμε τη μεγάλη στρατιά αγίων της περιόδου της εικονομαχίας, εφ' όσον διασώζονται τέτοιες ομιλίες, όπως π.χ ο «Επιτάφιος εις τον όσιον πατέρα ημών Νικήταν, συγγραφείς υπό Θεοσηρίκτου, μαθητού αυτού του μακαριωτάτου» (ο οποίος αναφέρεται στο άγιο Νικήτα, ηγούμενο μονής Μηδικίου, βλ. DO Hagiography Database Nr. 1341 – AAS Apr.I (3rd ed.):XVIII-XXVII στο τέλος του τόμου) καθώς και την ομιλία «Περί της κοιμήσεως Ιωάννου του αγιωτάτου μητροπολίτου Καλχηδόνας και ότι γνωρισμένοι αλλήλους εν τη παλιγγενεσία» (που γράφηκε από τον άγιο Θεόδωρο τον Στουδίτη ,βλ. PG 99,538)

⁵ Κατά τον Α. Παπαδόπουλο-Κεραμέα (βλ. αναφ. 4) η ακολουθία του αγίου Νικήτα, υπάρχει στο χειρόγραφο κώδικα του πατριάρχη Ιεροσολύμων Δωροθέου που γράφηκε το 1389. .

ασφαλώς, ότι οι πιστοί συνέχιζαν να εορτάζουν την μνήμη του μέχρι τότε⁶. Το γεγονός ότι ο Άγιος δεν καταγράφεται ούτε στο «Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης» (που έχει γραφεί τον Ι΄ αιώνα), ούτε στο «Μηνολόγιο του Βασιλείου» (ένα κείμενο του ΙΑ΄ αιώνα), ούτε σε νεώτερα συναξάρια της εκκλησίας της Κων/νουπόλεως, οφείλεται κατά τον Α. Παπαδόπουλο-Κεραμέα στο γεγονός ότι «η του αγίου Νικήτα εορτή ετελείτο κατ' εξοχήν εν Χαλκηδόνι, και επειδή της Μ. Εκκλησίας το Συναξάριον απλώς εσημείον τους αγίους, ών ή λείψανα είχαν εις των ναών της πόλεως, ή ναός τις αυτής ήτο προς τινα των αγίων ανατεθειμένος, δια τούτο και μόνον ο άγιος Νικήτας υπήρχεν ακατάγραφος εν τοις Συναξαρίοις της Κωνσταντινουπόλεως. Αλλ' ως εορταζόμενος ειδικώς έξω ταύτης, επόμενον είναι το όνομά του να ευρίσκεται γεγραμμένον εν τοις συναξαρίοις τοις έχουσι χαρακτήρα κοινόν, οία είναι τα Παλαιστίνα»⁴⁵

Μπορούμε συνεπώς, με βάση τα παραπάνω, να υποθέσουμε ότι η λατρεία του Αγίου Νικήτα αρχιεπισκόπου Χαλκηδόνος, διατηρήθηκε μέχρι τον ΙΔ΄ αιώνα, και ότι τα λείψανά του πιθανότατα διατηρήθηκαν στη πόλη την οποία υπηρέτησε, και γίνονταν αντικείμενο προσκυνήματος εκ μέρους των πιστών χριστιανών, οι οποίοι θεωρούσαν ότι είναι θαυματουργά. Έκτοτε δεν έχουμε κάποια πληροφορία για τον Άγιο αυτόν, πέραν του γεγονότος ότι εξακολουθεί να αναφέρεται στα συναξάρια και μηναία όλων των ορθοδόξων εκκλησιών (Σλαβικής, Ρωσικής, Ιεροσολύμων, Σινά κ.ά.) πλην της εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Αυτό βεβαίως δεν αποδεικνύει κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον Άγιο στις χώρες αυτές, πολύ δε περισσότερο μεταφορά σ' αυτές των λειψάνων του, καθώς τα νεώτερα εκκλησιαστικά βιβλία αναπαράγονται συνήθως από τα παλαιότερα, και πιθανότατα η διαφορά που υπήρξε σε ένα πρώτο στάδιο διαιωρίσθηκε μέσω της διαδικασίας αυτής, φθάνοντας μέχρι την σύγχρονη εποχή. Αυτό όμως που είναι σίγουρο, είναι το γεγονός ότι στη σημερινή Χαλκηδόνα δεν υπάρχουν λείψανα του Αγίου Νικήτα, και η μνήμη του έπαυσε να εορτάζεται. Ασφαλώς από τον ΙΔ΄ αιώνα έχουν περάσει επτά εκατονταετηρίδες, αρκετά δύσκολες για την Ορθοδοξία γενικά και το Ορθόδοξο ποίμνιο της πόλης αυτής ειδικότερα. Από την άλλη όμως πλευρά, τα θαυματουργά λείψανα των αγίων θεωρούνταν αρκετά πολύτιμο υλικό, για να εγκαταλειφτούν. Αντίθετα μάλιστα πολλές φορές μετατρέπονταν σε αντικείμενα συναλλαγής, στόχοι διαρρήξεως, κλοπής, ή και ληστείας, αλλά και ανεκτίμητα δώρα που ανταλλάσσονταν μεταξύ των ηγετών της κοσμικής ή της θρησκευτικής εξουσίας.⁴⁶ Είναι επομένως πιθανόν, τα λείψανα του Αγίου να έχουν μεταφερθεί κάπου αλλού, σαν ένα πολύτιμο υλικό που δεν έπρεπε να πέσει σε χέρια απίστων και ανίδεων ανθρώπων.

Αν μεταφερθούμε τώρα στο τόπο και στο χρόνο, ένα αιώνα αργότερα από περιγραφείσα εποχή, στη Δημοκρατία της Βενετίας όπου ο ιστοριογράφος Μαρίνος Σανούδος, ο νεώτερος (Marino Sanudo)⁷ στο έργο του «Βίοι των Δόγηδων» (Le vite dei Dogi), αναφέρει ότι μετακομίσθηκε από την Νικομήδεια της Βιθυνίας, στη πόλη της Βενετίας, κάποια άγνωστη χρονική στιγμή (αλλά προφανώς προγενέστερη του ΙΕ΄ αιώνα που έζησε ο συγγραφέας), το σκήνωμα του «Αγίου Νικήτα του Μάρτυρος».⁴⁷ Το σκήνωμα αυτό σώζεται μέχρι σήμερα, στο ναό του Αγίου Ραφαήλ του Αρχαγγέλου (I' Anzolo Rafael)⁸ στη Βενετία.⁴⁸ Με δεδομένο όμως ότι δεν

⁶ Ο ίδιος ο Κεραμέυς ανακάλυψε και άλλο παλαιότερο (του ΙΒ΄ αιώνα) κώδικα με την ακολουθία του Νικήτα, αλλά ο κώδικας του Δωροθέου περιείχε τροπάρια, «άτινα δεν έχει το έτερον αντίγραφον». Το γεγονός αυτό κατά την άποψή μου αποδεικνύει ότι το ΙΔ΄ αιώνα, ο άγιος δεν είχε περιπέσει σε αφάνεια και η μνήμη του εορτάζονταν στους ναούς και τις μονές του πατριαρχείου Ιεροσολύμων. Γι' αυτό υπήρχαν πολλά αντίγραφα της ακολουθίας του, ορισμένα εκ των οποίων διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα..

⁷ Ενετός ιστοριογράφος (1466-1536), μέλος του Μεγάλου Συμβουλίου της Δημοκρατίας της Βενετίας.

⁸ Παλιός χριστιανικός ναός (ΙΒ΄ αιώνας) στη Βενετία

υπήρχε στα συναξάρια κανένας άγιος με τον τίτλο αυτό, εκτός από τον «Άγιο Μεγαλομάρτυρα Νικήτα τον εκ Γότθων⁹» του οποίου το λείψανο είχε ήδη μεταφερθεί στη Βενετία¹⁰ και βρίσκονταν στο γειτονικό ναό του «αγίου Νικολάου των εκλιπαρούντων» (S. Nicoló dei Mendicoli),¹¹ η σωρός αποδόθηκε στον «Άγιο Νικήτα Νικομηδείας» και ορίσθηκε ως ημέρα μνήμης του, η 12η Σεπτεμβρίου, μάλλον επειδή τότε έγινε η μεταφορά της στη πόλη, και επιπλέον προσέγγιζε την ημέρα μνήμης του ομώνυμου Αγίου χωρίς όμως να ταυτίζεται με αυτήν.⁴⁹

Ο Άγιος Νικήτας, με τη δύναμη του Θεού, πολεμά τον διάβολο (Ρώσικη εικόνα, 17^{ος} αιώνας)

Ο Άγιος Νικήτας Νικομηδείας είναι πράγματι ένας άγιος που συναντάται σε αιογραφικά κείμενα και φαίνεται ότι έχαιρε μεγάλης εκτίμησης σε ομάδες πιστών σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους (π.χ. μεσαιωνική Ρωσία, όπου θεωρούνταν πολύ ισχυρός στη πάλη κατά του Σατανά), αλλά η ιστορικότητα του προσώπου του, έχει απασχολήσει έντονα τους ερευνητές, καθώς ο βίος του, όπως περιγράφεται στα συναξάρια, ταυτίζεται σχεδόν με το βίο του Μεγαλομάρτυρα Νικήτα του εκ Γότθων, σε σημείο μάλιστα τέτοιο που να εμφανίζεται ως διώκτης αυτού, ο ίδιος ο Γότθος βασιλιάς Αθανάριχος . Επιπλέον, η ημέρα μνήμης των δύο αυτών αγίων (15 Σεπτεμβρίου) ταυτίζεται⁵⁰ . Η επικρατούσα άποψη σήμερα, είναι⁵¹ ότι ο Άγιος Νικήτας Νικομηδείας, ταυτίζεται με το υιό του Ρωμαίου αυτοκράτορα Μαξιμιανού¹². Όταν όμως προ δεκαετίας περίπου έγινε επιστημονική αναγνώριση της σωρού του Αγίου Νικήτα που βρίσκεται στην εκκλησία του Αρχαγγέλου Ραφαήλ, απέδειξε ότι αυτή δεν ανήκει σε κάποιο παιδί όπως θα ταίριαζε με τα αναφερόμενα στην ως άνω αιολογική παράδοση, αλλά αντίθετα ανήκει σε άνδρα μεγαλύτερης ηλικίας.⁵²

Συμπερασματικά επομένως έχουμε μια σωρό ενός αγίου Νικήτα, που χάνεται από κάποιο ναό της Χαλκηδόνος της Βιθυνίας περί τον ΙΔ΄ αιώνα, και μία σωρό ενός αγίου Νικήτα που παραλαμβάνεται από τη Νικομήδεια της Βιθυνίας, κάποια χρονική

⁹ Δ΄ αιώνας μΧ., μαρτύρησε κατά διαταγή του Γότθου βασιλιά Αθανάριχου (εορτάζει τη 15η Σεπτεμβρίου)

¹⁰ πιθανότατα από την Κωνσταντινούπολη κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας

¹¹ Από τους παλαιότερους ναούς στη Βενετία, (Ζ΄ αιώνας). Το λείψανο, διατηρείται εκεί μέχρι σήμερα.

¹² Μαξιμιανός Αυρήλιος Ουαλέριος (250-310 μΧ.), Ρωμαίος αυτοκράτωρ 286-305 και 306-310. Παρ' όλο που ξεκίνησε σαν απλός στρατιώτης, συνδέθηκε με την αυτοκρατορία μέσω του αυτοκράτορα Διοκλητιανού (245-313) ο οποίος του εμπιστεύτηκε την Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, παραχωρώντας του ταυτόχρονα τον τίτλο του καίσαρος. Ο άγιος «Νικήτας Νικομηδείας» περιγράφεται επίσης και ως υιός του Διοκλητιανού που ηγήθηκε (285-305) του Ανατολικού τμήματος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, με πρωτεύουσα τη Νικομήδεια.

στιγμή πριν από τον ΙΕ΄ αιώνα και μεταφέρεται στη Βενετία. Είναι δυνατόν αυτοί οι δύο σωροί να ταυτίζονται; Εκ πρώτης όψεως όχι, γιατί ο πρώτος άγιος χαρακτηρίζεται ως επίσκοπος, όσιος και ομολογητής, ενώ ο δεύτερος ως μάρτυς. Επίσης η πόλη προέλευσής τους είναι διαφορετική. Ας εξετάσουμε όμως πιο αναλυτικά τις δύο αυτές διαφορές.

Τόσο στα σύγχρονα, όσο και στα παλαιότερα συναξάρια ο άγιος Νικήτας συνοδεύεται με τον χαρακτηρισμό «επίσκοπος» ή «αρχιεπίσκοπος» Χαλκηδόνας. Ως επίσκοπος αναφέρεται κυρίως στα Σλαβικά και Ρωσικά συναξάρια⁵³ αλλά επίσκοπο τον χαρακτηρίζει και ο Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς⁵⁴ στην μελέτη του, του 1896. Αρχιεπίσκοπος χαρακτηρίζεται ο άγιος κυρίως στα Ελληνόγλωσσα κείμενα⁵⁵ συμπεριλαμβανομένου και του χειρογράφου του πατριαρχείου Ιεροσολύμων του ΙΔ΄ αιώνα που αναφέρθηκε παραπάνω. Εδώ πέραν της παρατήρησης ότι ο σωστός όρος θα ήταν «μητροπολίτης»¹³, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο χαρακτηρισμός αυτός συσχετίζει άμεσα τον Άγιο με την Χαλκηδόνα και υπάρχουν στοιχεία, ότι ακόμα και τον ΙΗ΄ αιώνα, τουλάχιστον στους εκκλησιαστικούς κύκλους, ο χαρακτηρισμός «Χαλκηδόνας», οδηγούσε συνειρμικά στον Νικήτα, παρ' όλο που υπήρξαν άλλοι τρεις τουλάχιστον επίσκοποι Χαλκηδόνας που ανακηρύχθηκαν άγιοι, εκ των οποίων οι δύο δραστηριοποιήθηκαν το ίδιο περίπου χρονικό διάστημα.⁵⁶ Τα λιγοστά πράγματα όμως που γνωρίζουμε για τον βίο του αγίου αυτού, όπως προκύπτουν από την ακολουθία του Ιωσήφ, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι είχε αναδειχθεί ως αγία προσωπικότητα κατά το διάστημα που υπήρξε μοναχός, αρκετά πριν ορισθεί μητροπολίτης, σε μια θέση μάλιστα που πρέπει να θήτευσε για μικρό μόνο χρονικό διάστημα, αφού εξεδιώχθη από το εικονομαχικό καθεστώς.⁵⁷ Ο Άγιος σε όλη την ακολουθία του υμνείται αποκλειστικά σαν ένα πρότυπο του μοναχικού βίου, της εγκατάλειψης των εγκοσμίων και της ανάπτυξης πνευματικών αρετών, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το πέμπτο τροπάριο της Γ΄ ωδής:

*« εκ βρέφους αράμενος
τον σον σταυρόν ευσεβώς,
Χριστώ ηκουλούθησας,
απομάρανας σαρκός
ασκήσει το φρόνημα....»*

Δεν είναι τυχαίο επομένως το γεγονός ότι ο κώδικας του ΙΔ΄ αιώνα χαρακτηρίζει τον άγιο «όσιο» πέραν του προσδιορισμού «αρχιεπίσκοπος» που λίγο πιο κάτω μετατρέπεται σε «επίσκοπος» Χαλκηδόνας. Το πρώτο αποτελεί το λόγο της αγιότητάς του και το δεύτερο απλώς ορίζει την προέλευσή του. Έτσι εξηγείται επίσης ότι στο Σιναϊτικό κώδικα 647 ο ίδιος άγιος χαρακτηρίζεται ως «Νικήτας ο μοναχός».⁵⁸

Αντίθετα λιγοστά είναι τα στοιχεία από την ακολουθία του Αγίου που μας προσδιορίζουν την στάση του απέναντι στην εικονομαχία¹⁴ Το σαφέστερο είναι το τρίτο τροπάριο της ΣΤ΄ ωδής:

*«Λοιμώδους αποφυγών αιρέσεως βόρβορον,
εν τη σεπτή προσκυνήσει της Χριστού εικόνας το κατ' εικόνα
διεσώσω, ιεράρχα Νικήτα θεόληπτε»*

Σύμφωνα με τα στοιχεία του βίου του που διασώζονται σήμερα από την παράδοση⁵⁹ η σύγκρουση του Αγίου Νικήτα, ως μητροπολίτη Χαλκηδόνας με το εικονομαχικό

¹³ η επισκοπή Χαλκηδόνας μετά την Δ΄ Οικουμενική σύνοδο που έγινε εκεί (451μ.Χ.), ανυψώθηκε σε μητρόπολη (βλ. αναφ.28).

¹⁴ Πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μας ότι ο ποιητής της ακολουθίας, Ιωσήφ ο Υμνογράφος (816-886μ.Χ.) έζησε την εποχή της εικονομαχίας και εδιώχθη απ' αυτή. Πιθανότατα επομένως λόγιο προστασίας του εαυτού του και των πιστών να τον οδήγησαν στο να υμνήσει τον Άγιο κυρίως ως όσιο, αποφεύγοντας την εκτενή αναφορά στις διώξεις ή στο τυχόν μαρτύριό του.

καθεστώς της Κωνσταντινούπολης¹⁵ πρέπει να ήρθε προς το τέλος του βίου του και η θαρραλέα στάση του απέναντι στις απαιτήσεις των ανθρώπων του αυτοκράτορα, φαίνεται πως απλώς επιβεβαίωσε την εικόνα του αγίου ποιμένα που είχε το ποίμνιό του γι' αυτόν. Όμως την εποχή του θανάτου του και το αμέσως επόμενο διάστημα, οπότε ο άγιος θα λατρεύονταν μαζικά από το ποίμνιό του, η στάση απέναντι στις εικόνες ήταν το κεντρικό ζήτημα και ο αγώνας που έδωσε ο άγιος για το θέμα αυτό, θα είχε συσπειρώσει τους πιστούς στο πλευρό του. Αλλά και η πίστη ότι τα λείψανά του ήταν θαυματουργά δεν μπορεί, όπως αναφέρθηκε, να προέρχεται παρά μόνο από την πεποίθηση ότι ο Άγιος πέθανε για την αλήθεια της διδασκαλίας του Χριστού⁶⁰. Γιατί αυτός που προσφέρει το φθαρτό σώμα του στον αληθινό Θεό (π.χ μάρτυρας, ασκητής) τυγχάνει κατά την ορθοδοξία τέτοιων δωρεών¹⁶, είναι δε φανερό ότι ο άγιος Νικήτας, προς το τέλος του βίου του τουλάχιστον δεν ήταν αναχωρητής εφ' όσον ζούσε μέσα στο κόσμο ως μητροπολίτης και μάλιστα με αξιολογότερο φιλανθρωπικό έργο, όπως προκύπτει από τη μελέτη της ακολουθίας του.⁶¹ Οι «κόποι και οι πόνοι» επομένως του Αγίου δεν έληξαν με την εκλογή του ως επισκόπου, αλλά συνεχίστηκαν, για να επιβραβευθούν τελικά στο σύνολό τους. Η αδιαμφισβήτητη αγιότητα του βίου του απεδείκνυε ότι και η ύστατη επιλογή του (δηλ. η αντίσταση στην εικονομαχία) ήταν η ορθή επιλογή για τους πιστούς. Ο Άγιος Νικήτας ήταν επομένως εκτός από όσιος, ένας άνθρωπος που υπέφερε και θανατώθηκε για την Ορθοδοξία. και η απήχηση που προφανώς είχε το όνομά του τότε στις τάξεις των πιστών, ήταν τέτοια που ενέπνευσε τον σημαντικότερο Χριστιανό υμνογράφο του Θ' αιώνα να εκπονήσει την ακολουθία του, αλλά και αυτή που τον καθιέρωσε στα Σλαβικά και στα Ρώσικα συναξάρια, που άρχισαν να γράφονται μετά την ήττα της εικονομαχίας, ως τον κυριότερο άγιο της 28^{ης} Μαΐου, μια άτυπη διάκριση που διατηρείται σ' αυτά μέχρι σήμερα.⁶² Μπορεί στη σημερινή εποχή να είναι ένας άγνωστος άγιος, αλλά στην κρίσιμη φάση για την χριστιανική πίστη που έζησε ο μητροπολίτης Χαλκηδόνος Νικήτας, οι πιστοί είχαν ανάγκη νέων προτύπων και νέων ηρώων, και αυτός τόσο με το τρόπο ζωής του όσο και με τον τρόπο του θανάτου του προσφέρονταν γι' αυτό το σκοπό.

Στα σύγχρονα Σλαβικά και Ρώσικα συναξάρια, ο άγιος Νικήτας αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος χαρακτηρίζεται ως «ομολογητής». Στα βιβλία αυτά, όπου ουσιαστικά καταγράφονται στοιχεία της ορθόδοξης παράδοσης από τις χώρες αυτές, συνήθως υπάρχει ο βίος του αγίου και περιγράφεται σε γενικές γραμμές η δράση του. Ο θάνατός του με βάση τα γραφόμενά των βιβλίων αυτών, προσδιορίζεται στις αρχές του Θ' αιώνα, κατόπιν διώξεων φυλακίσεων και εξοριών από το εικονομαχικό καθεστώς.⁶³ Είναι γνωστό από την χριστιανική παράδοση, όπως εκφράζεται ήδη από πρώιμα κείμενα του Δ' αιώνα, ότι ο όρος «ομολογητής» ήταν ένας τίτλος τιμής χορηγούμενος από την εκκλησία για να προβληθούν εκείνοι οι γενναίοι πρωτοπόροι της πίστης που είχαν ομολογήσει το Χριστό δημόσια προ της δίωξης τους, τιμωρήθηκαν με φυλάκιση, βασανιστήρια, εξορία, ή και εργασία στα ορυχεία, αλλά παρέμειναν πιστοί στην ομολογία τους μέχρι το τέλος της ζωής τους. Ο τίτλος τους αυτός τους διαφοροποιούσε σε σχέση με τους «μάρτυρες», γιατί έτσι αποκαλούνταν όσοι θανατώθηκαν για την πίστη τους. Με βάση, την αρχική αυτή διάκριση, η διαφορά μάρτυρα και ομολογητή βρίσκεται στο γεγονός ότι ο μάρτυρας πεθαίνει εξ αιτίας του μαρτυρίου, ενώ ο ομολογητής συνεχίζει να ζει. Όμως μόνο αν εμμένει

¹⁵ Πιθανότατα επί αυτοκρατορίας Λέοντα του Ε' του Αρμένιου (813-820), (βλ. αναφ. 2)

¹⁶ Εξ άλλου και στο πιο πάνω αναφερθέν τρίτο τροπάριο της Α' ωδής από την ακολουθία του Αγίου, ο υμνογράφος θεωρεί ότι η σωρός του έγινε θαυματουργή από το Θεό ως αντάλλαγμα των «κόπων και πόνων» που υπέστη ο ίδιος.

μέχρι θανάτου στη ομολογία του, ανακηρύσσεται ομολογητής, καθώς δεν επαρκεί απλώς το να υποφέρει κάποιος για την πίστη.⁶⁴ Για να κατατάξουμε τον άγιο Νικήτα επομένως στους ομολογητές ή στους μάρτυρες πρέπει να γνωρίζουμε περισσότερα για το μαρτύριο και τον θάνατό του. Οι σύγχρονοι Σλάβοι και Ρώσοι συναξαριστές, βασιζόμενοι στο βίο του Αγίου, όπως περιγράφεται από την θρησκευτική τους παράδοση, θεωρούν ότι ο Άγιος πέθανε λίγο αργότερα από το μαρτύριο του και τον χαρακτηρίζουν ομολογητή.¹⁷ Σημαντικό ρόλο πρέπει να έπαιξε σ' αυτό το χαρακτηρισμό, κατά τη γνώμη μου, το γεγονός ότι ο Άγιος Νικήτας υπήρξε άγιος της εικονομαχίας και όχι της εποχής των διωγμών. Τέλος δεν αποκλείεται να υπάρχει και εδώ (όπως συμβαίνει συχνά στην αγιολογική φαινομενολογία⁶⁵) μια συνένωση του αγιογραφικού προφίλ του Αγίου Νικήτα Αρχιεπισκόπου Χαλκηδόνος και του ομωνύμου αγίου Αρχιεπισκόπου Απολλωνιάδος που έδρασε την ίδια χρονική περίοδο και η μνήμη του τιμάται την από την Ρωσική εκκλησία την 20^η Μαρτίου¹⁸.

Θα μπορούσε επομένως με βάση τα παραπάνω ο άγιος Νικήτας Αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος να χαρακτηρίζεται το ΙΔ΄ ή τον ΙΕ΄ αιώνα ως «μάρτυρας Νικήτας», όπως αναφέρεται από τον Magino Sanudo⁶⁶; Πιστεύω πως ναι και υπάρχουν αποδείξεις γι' αυτό: Αναφέρθηκε παραπάνω ότι στο «συναξάριο Κωνσταντινουπόλεως» δεν υπάρχει αναφορά στον Άγιο Νικήτα και εξήγησα τους πιθανούς λόγους. Το κείμενο του συναξαρίου αυτού δημοσιεύθηκε αργότερα, στο περιοδικό "Acta Sanctorum" με την διαφορά ότι συμπληρώθηκε από τους εκδότες του περιοδικού, με ευρήματα άλλων κωδίκων που προσετέθησαν στο βασικό κείμενο με τη μορφή σημειώσεων υπό τον τίτλο "Synaxaria Selecta" (επιλεγμένα συναξάρια). Ανατρέχοντας στο κείμενο αυτό⁶⁷ για την 28^η Μαΐου, στο στοίχο 52, υπάρχει η σημείωση "**Re:** Του αγίου μάρτυρος Νικήτα". Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο περιοδικό, η πηγή **Re** είναι ένα χειρόγραφο συναξάριο του ΙΓ΄ - ΙΔ΄ αιώνα, γραμμένο στα Ελληνικά, που περιέχει τους μήνες Μάρτιο έως και Αύγουστο, και βρίσκεται στη Bibliotheca Caesarea Vindobonensis¹⁹. Κατά την άποψή μου είναι σαφές ότι με τον όρο «μάρτυρος» αναφέρεται στον Άγιο Νικήτα, επίσκοπο Χαλκηδόνος, διότι είναι ο μοναδικός άγιος

¹⁷Υπάρχει μια αντίφαση στο βίο του αγίου όπως περιγράφεται στα συναξάρια των εκκλησιών αυτών. Αφ' ενός αναφέρουν ότι ο Άγιος Νικήτας, πέθανε στις αρχές του Θ΄ αιώνα, αφ' ετέρου ότι μαρτύρησε επί Λέοντος του Ε΄, ο οποίος, κατά τους σύγχρονους ιστορικούς, άρχισε τις διώξεις το 815μ.Χ. Αν ο άγιος δεν πέθανε κατά το μαρτύριο, αλλά επέζησε για κάποιο χρονικό διάστημα στις φυλακές και στις εξορίες, προφανώς δεν μπορούμε να μιλάμε για θάνατό του «στις αρχές» του αιώνα αυτού. (βλ. αναφ.2)

¹⁸ Τα συναξάρια της Ρωσικής εκκλησίας γράφουν για τον Άγιο Νικήτα τον ομολογητή, Αρχιεπίσκοπο Απολλωνιάδος (Βιθυνίας) : «Ο Άγιος διακρίθηκε χάρη στις γνώσεις σε βάθος επί των ιερών κειμένων, και υπήρξε ευσεβής και μειλίχια προσωπικότητα. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του εικονοκλάστη αυτοκράτορα Λέοντος του Αρμενίου (813-820), υπερασπίστηκε το σέβας των ιερών εικόνων, και γι' αυτό εξορίστηκε και πέθανε στη φυλακή». Είναι σαφές ότι υπάρχει σε μεγάλο βαθμό ταύτιση των βίων των δύο αγίων στα Ρώσικα εκκλησιαστικά κείμενα, επομένως είναι πιθανό κάποια στοιχεία του βίου του Αγίου Νικήτα Αρχιεπισκόπου Χαλκηδόνος (όπως π.χ. ο θάνατος στη φυλακή) να προέρχονται από ιδιοποίηση στοιχείων από το αγιογραφικό προφίλ του συνωνύμου αγίου της αρχιεπισκοπής Απολλωνιάδος που έδρασε την ίδια χρονική περίοδο.

¹⁹ Πρόκειται για τμήμα της Βιβλιοθήκης του Αυτοκρατορικού συμβουλίου της Βιέννης που συγκροτήθηκε τον ΙΗ΄ αιώνα και ανήκει σήμερα στη Εθνική Βιβλιοθήκη της Βιέννης (Österreichische Nationalbibliothek). Η πλήρης περιγραφή του κώδικα στο Acta Sanctorum είναι: "**RC** = Codex Bibliothecae Caesariae Vindobonensis Theol. gr. 300, olim 142, Nessel Theol.33. Mempraneus (praeter fol. 181-184), foliorum 184, 0^m, 32x0,21, geminis columnis saec. XIII-XIVexaratus Menaeum a Martio ad Augustum. In principio singulorum mensium relictum erat spatium vacuum iconi depineatae cernuntur. Inc. fol. 1: Μην μάρτιος ημέρας έχων λα΄ cet. Elogiis Praefixa est inscription: Το συναξάριον, vel etiam Υπόμνημα. Nomina sanctorum inte synaxaria selecta relata sunt."

Νικήτας (μάρτυρας ή μη) που εορτάζει την 28η Μαΐου⁶⁸ και επομένως αποδεικνύει ότι ο εν λόγω άγιος θεωρούνταν τον ΙΔ΄ αιώνα μάρτυρας, από τους πιστούς και την εκκλησία. Συγκρίνοντας, τώρα την καταγραφή αυτή με την αντίστοιχη του Δωροθέου Ιεροσολύμων, υποθέτουμε ότι ο χαρακτηρισμός «μάρτυρας» προκρίθηκε στο συναξάριο αυτό (και γιατί όχι ίσως και γενικότερα στα κείμενα των εκκλησιών που ανήκαν στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού πατριαρχείου, εφ' όσον ήταν αυτό κυρίως που ταλανίστηκε από την εικονομαχία) ως ισχυρότερος του «οσίου» και προτιμήθηκε, ενώ η προσθήκη επίσκοπος ή αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος, ήταν αναγκαία μόνο για την μακρινή εκκλησία των Ιεροσολύμων, η οποία ανήκε σε άλλο πατριαρχείο και χρειάζονταν επί πλέον διευκρινήσεις. Με άλλα λόγια στο κώδικα του Δωροθέου Ιεροσολύμων, ο συγγραφέας καταγράφει την ακολουθία ενός αγίου μιας άλλης εκκλησίας και τον περιγράφει ως «όσιο», επειδή αυτός ο χαρακτηρισμός προκύπτει ξεκάθαρα από το περιεχόμενό της, ενώ στον κώδικα «**Rc**» καταγράφεται η μνήμη ενός γνωστού αγίου της περιοχής που είναι κατοχυρωμένος μες στις συνειδήσεις των πιστών ως «μάρτυρας» και κάθε περαιτέρω διευκρίνιση θεωρείται περιττή.

Πώς όμως μπορεί να κατέληξε η σωρός του Αγίου Νικήτα στη Νικομήδεια; Η ιστορία της περιοχής, δίνει πιστεύω σ' αυτό το θέμα την απάντηση: Η Νικομήδεια από τους πρό-Χριστιανικούς χρόνους υπήρξε πάντοτε το επίκεντρο, η πρωτεύουσα της Βιθυνίας, και η Χαλκηδόνα, παρά την μακραίωνη ιστορία της αναπτύσσονταν στη σκιά της. Ακόμα και στους Βυζαντινούς χρόνους, η εκκλησία της Χαλκηδόνος υπάγονταν στο μητροπολίτη Νικομήδειας. Μόνο μετά την Δ΄ Οικουμενική σύνοδο (Ε΄ αιώνας) απέκτησε αυτονομία, αλλά όμως και τότε στη δικαιοδοσία της νέας μητρόπολης, υπήγετο ουσιαστικά η πόλη και ορισμένα κοντινά χωριά²⁰. Το έτος 1350 μ.Χ., η Χαλκηδόνα κατελήφθη από τους Οθωμανούς²¹. Αναφέρεται ότι κατά τον αιώνα αυτό (ΙΔ΄), η μητρόπολη Χαλκηδόνος «περιήλθεν εις μεγάλην αφάνειαν, παραμένουσα ενίοτε άνευ ποιμενάρχου». Τον ΙΕ΄ αιώνα, λίγο μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης ο Μωάμεθ ο Πορθητής, παραχώρησε την περιοχή της Χαλκηδόνας ως δώρο στον Χιδίν μπέη, πρώτο δικαστή της Κωνσταντινούπολης και η Χαλκηδόνα μετατράπηκε από τότε μέχρι τον ΙΘ΄ αιώνα σε ένα ασήμαντο χωριό με ελάχιστες οικογένειες, αποκαλούμενο Kadi-Keui (= χωριό του δικαστή). Η έδρα της μητρόπολης Χαλκηδόνος μεταφέρθηκε στις Ερμολιανές (τουρκ. Κουσουντζούκ) και επανήλθε στην πόλη της Χαλκηδόνας μετά το 1850 όταν άρχισε να αναπτύσσεται ξανά η περιοχή.⁶⁹.

²⁰ Από τον Θ΄ μέχρι τον ΙΕ΄ αιώνα η Χαλκηδόνα ήταν η 9^η μητρόπολη στην ιεραρχία του Οικουμενικού Πατριαρχείου ενώ η Νικομήδεια 7^η, με 8^η τη Νίκαια.

²¹ Η Νικομήδεια είχε ήδη καταληφθεί από τους Οθωμανούς από το 1337.

Η σημερινή απόσταση Χαλκηδόνας – Νικομήδειας, στο οδικό δίκτυο είναι περίπου 100 χιλιόμετρα

Είναι λοιπόν προφανές ότι κάποια χρονική στιγμή του ΙΔ΄ ή ίσως του ΙΕ΄ αιώνα, οι χριστιανοί κάτοικοι της Χαλκηδόνας (όσοι τουλάχιστον απέμειναν μετά την άλωση από τους Οθωμανούς) υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τη πόλη. Το πιθανότερο είναι ότι η χρονική αυτή στιγμή ταυτίζεται με την άλωση, καθώς υπάρχουν αναφορές για ισοπέδωση της πόλης από τους Οθωμανούς και χρήση της ως «λατομείο» για την οικοδόμηση της Κων/πολης. Τι πιο λογικό επομένως η θαυματουργή σωρός του Αγίου Νικήτα, αρχιεπισκόπου Χαλκηδόνας, να περιήλθε τότε, αν δεν είχε γίνει αυτό νωρίτερα, σε κάποια άλλη δύσκολη φάση της τοπικής εκκλησίας, στα χέρια της γειτονικής μητρόπολης Νικομήδειας, τη στιγμή μάλιστα που η μητρόπολη Χαλκηδόνας δεν ήταν τίποτε άλλο από ένα μικρό αυτόνομο τμήμα της μητρόπολης Νικομήδειας. Ίσως πάλι η σωρός του αγίου να έπεσε σε χέρια Οθωμανών οι οποίοι τη μετέφεραν στο πλησιέστερο αστικό κέντρο, όπου μπορούσαν να διαπραγματευτούν τη πώλησή της στους «απίστους». Όπως και να έγινε, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο, μόνο τα κίνητρα αλλάζουν. Το Ενετικό πλοίο που, πιθανότατα περί τον ΙΔ΄ αιώνα, μετέφερε την σωρό του «Αγίου Νικήτα του Μάρτυρος» στη Βενετία, όπως μας περιγράφει ο Marino Sanudo, φαίνεται ότι μετέφερε τη σωρό του «Αγίου Νικήτα, Αρχιεπισκόπου Χαλκηδόνας», ένα κομμάτι της ιστορίας της πόλεως αυτής, εντελώς άγνωστο στους σημερινούς κατοίκους της, τη θαυματουργό σωρό ενός ιεράρχη που αναπαύεται σήμερα στο ναό του «Anzolo Rafael», πολλά μίλια μακριά από το τόπο της θυσίας του!

Η μετακομιδή στη Βενετία του σκηνώματος του Αγ. Μάρκου, έργο του Jacopo Tintoretto (1518-1594),
Μιλάνο, πινακοθήκη Brera

(Το σκηνώμα του Αγ. Μάρκου, σύμφωνα με ιστορικές πηγές, εκλάπη από το ναό του, στην κατεχόμενη από τους Σαρακηνούς Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, το 828μ.Χ. Δράστες ήταν δύο Βενετοί έμποροι οι οποίοι το μετέφεραν στη χώρα τους. Η απόκτηση τότε των ιερών λειψάνων με κάθε μέσο, θεωρούνταν χριστιανικό καθήκον, και η αντίληψη αυτή διατηρήθηκε για αρκετούς αιώνες καθώς όχι μόνο ο λαός αλλά και οι αρχές της Βενετίας ενεθάρρυναν την προσπάθεια αυτή, πιστεύοντας ότι έτσι θα καθιστούσαν τη πόλη τους κέντρο του χριστιανικού κόσμου, όπως υπήρξε η Κωνσταντινούπολη)⁷⁰

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (στη πρώτη ενότητα)

¹ ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΛΔΑΤΟΣ Χριστιανική Ζωγραφική / Η Μεταβυζαντινή Και Επτανησιακή Τέχνη Στις Εκκλησίες Και Τα Μοναστήρια Της Λευκάδας (15^{ος} – 20^{ος} αι.) εκδ. Εταιρίας Λευκαδικών Μελετών (Αθήνα 1999)

² ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΙΧ. ΦΙΛΙΠΠΑΣ , *Άγιος Νικήτας , Αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνας – Η ' αι. (τον ξέχασαν οι άνθρωποι, όχι ο Θεός)* (Αθήνα 1999)

³ ΒΑΣ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ *Χαλκηδόνας , Μητρόπολις* στη *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος 12 ,51-54 (Αθήνα 1966)

⁴ S. PETRIDES “*Chalcedon* ” in *Catholic Encyclopedia* vol. III copyright 1908 by Robert Appleton Company (New York)

⁵ J.-P. MIGNE “*Patrologiae Graecae* ” vol. 117 (*Menologii Graecorum*) 409,565 (εκδ. 1860)

⁶ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΕΡΑΜΕΥΣ *Νικήτας Επίσκοπος Χαλκηδόνας* στο περιοδ. ο εν Κων/πολει Ελλ. Φιλολογικός Σύλλογος τόμος 26 σελ. 38-42 (1896)

⁷ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ , *Αγιολόγιον της Ορθοδόξου Εκκλησίας* σελ.352-353 (έκδοση της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος ,Αθήνα 1995-ανατύπωση)

⁸ Βλ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΕΡΑΜΕΥΣ *Νικήτας Επίσκοπος Χαλκηδόνας (αναφ. Νο 6)*

⁹ *Synaxarium Ecclesiae Constantiopolitanae* in *Propylaeum Ad Acta Sanctorum Novebris* (Paris) βλ. 713 , στ. 53

¹⁰ LEQUIEN , *Oriens Christianus* vol. I p. 604 (Paris ,1740)

¹¹ *De Sancto Niceta , Episcopo Chalcedonensi in Bithynia* in *Acta Sanctorum* , tomus VI Maii p.808 (Paris 1866)

¹² Βλ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΕΡΑΜΕΥΣ *Νικήτας Επίσκοπος Χαλκηδόνας (αναφ. Νο*

¹³ G. DA COSTA – LUILLET *saints de Constantinople ...in Byzantion* vol. 25-27 p.812-823 (1955-1957).

¹⁴ J. PARGOIRE *Les Premiers Eveques De Chalcedoine (suite et fin)* in *Echos D' Orient* vol. IV p. 104 - 113 (1901)

¹⁵ SIMEON VAILHE *Les Metropolitains De Chalcedoine V – X Siecles* in *Echos D' Orient* vol. XI p. 347 – 351 (1908)

¹⁶ WINKELMANN F. « *Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit*» p 329 ,621 –622 (Walter de Gruyter) – Berlin – New York 2000)

¹⁷ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ) Σκιαγραφία της Ιστορίας της Μητροπόλεως Χαλκηδόνας και ο Επισκοπικός Αυτής Κατάλογος στο *περ. Ορθοδοξία* τόμος ΙΘ σελ.38-43 (1944)

¹⁸ ΝΙΚΟΛΑΙ VELIMIROVIC *The Prologue From Ochrid* , vol. II , page 231 (Lazarica Press , Birmingham 1985)

¹⁹ S. V. BULGAKOV , *Nastol'naya Kniga Svyaschennsluzhitelya* vol. I pages 206-207 (Moscow Patriarchate , 1993)

²⁰ Βλ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΕΡΑΜΕΥΣ *Νικήτας Επίσκοπος Χαλκηδόνας (αναφ. Νο 6)*

²¹ Βλ. SIMEON VAILHE *Les Metropolitains De Chalcedoine ...κ.τ.λ(αναφ. Νο15)*

²² Βλ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ) Σκιαγραφία κ.λ.π. (αναφ.Νο 17)

²³ ΚΟΡΡΕΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ « *Λέων ο Ε΄ ο Αρμένιος και η εποχή του: Μια κρίσιμη δεκαετία για το Βυζάντιο (811-820)* » . Εκδόσεις Βάνιας Θεσσαλονίκη 1996

²⁴ Βλ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ) Σκιαγραφία κ.λ.π. (αναφ.No 17)

²⁵ J.-P. MIGNE “Patrologiae Graecae vol.99 , 538 (sermo XXII)

²⁶ FATOUROS GEORGIOS “ *Johanes, metropolit von Chalkedon* ,, in Biographisch – Bibliographisches Kirchenlexikon Band III (1992), Verlag Traugott Bautz

²⁷ Βλ. J.-P. MIGNE “Patrologiae Graecae ” (αναφ. No 5)

²⁸ Βλ. WINKELMANN F. « Prosopographie der κ.τ.λ.» (αναφ. No 16)

²⁹ Βλ. SIMEON VAILHE *Les Metropolitains De Chalcedoine ...κ.τ.λ(αναφ. No15)*

³⁰ WINKELMANN F. « Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit» p 390

³¹ Βλ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ) Σκιαγραφία κ.λ.π. (αναφ.No 17)

³² Βλ. ΚΟΡΡΕΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ « Λέων ο Ε΄ ο Αρμένιος και η εποχή του...» σελ.139

³³ Βλ.ΚΟΡΡΕΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ « Λέων ο Ε΄ ο Αρμένιος και η εποχή του...» σελ.140

³⁴ Βλ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΙΧ. ΦΙΛΙΠΠΑΣ , «Άγιος Νικήτας , Αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος...» σελ.44-45

³⁵ Βλ. ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΙΧ. ΦΙΛΙΠΠΑΣ , *Άγιος Νικήτας , Αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος ...»* σελ 49-59

³⁶ Βλ. λ. « *Ιωάννης Θ΄ ο Αγαπητός* » στη Γενική Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια Παπυρος – Λαρούς (εκδ. 1963) τόμος 7 (21) σελ. 932 .

³⁷ PIA SCHMID :” *Johannes IX . Agapetos* “ in : Biographisch – Bibliographisches Kirchenlexikon, Band III (1992) , Verlag Traugott Bautz

³⁸ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ : « *Σκιαγραφία της Ιστορίας της Μητροπόλεως Χαλκηδόνος και Επισκοπικός Αυτής Κατάλογος* » στο περιοδικό Ορθοδοξία τ. ΙΘ (1944) σελ.71

³⁹ ΤΣΟΛΑΚΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ : « *Αγιολόγιο της Ορθοδοξίας*» (εκδ Χ.Δ. Τσολακίδη, Αθήνα Φεβρουάριος 1997) σελ. 637

⁴⁰ J.-P. MIGNE “*Patrologiae Graecae* ” vol.99 , 1189

41 Βιβλιογραφία (στη δεύτερη ενότητα)

Χρύσα Μαλτέζου: «Λείψανα Αγίων στο ναό του Αγίου Γεωργίου Βενετίας *Nazione Greca* και *Cose Sacre*», στο βιβλίο του Επισκόπου Φαναρίου Αγαθαγγέλου «*Ιερά Λείψανα Αγίων της καθ’ ημάς Ανατολής στη Βενετία*», σελ.55κ.ε, (εκδ «Αποστολική Διακονία», Αθήνα 2005)

⁴² Αντώνιος Περδικάρης: «*Νικήτας ο Α΄ επίσκοπος Χαλκηδόνος (τέλη 8^{ου}- αρχές 9^{ου} αιώνα)*», Βυζαντινός Δόμος 14, 131-9 (2004-5)

⁴³ Beth Williamson: «*Χριστιανική Τέχνη*» σελ.60-62, «*Ελληνικά Γράμματα*» (Αθήνα 2007)

⁴⁴ Α. Παπαδόπουλος – Κεραμεύς : « *Νικήτας Επίσκοπος Χαλκηδόνος*» στο περιοδ. ο εν *Κων/πολει Ελλ. Φιλολογικός Σύλλογος* τόμος 26 σελ. 38-42 (1896)

⁴⁵ Βλ. αναφ. 4

⁴⁶ Βλ. αναφ. 1

⁴⁷ Marino Sanudo : «*Le vite dei Dogi di Venezia*» p.81, ed. G. Monticolo, (Citta di Castello, 1900)

⁴⁸ Επισκόπος Φαναρίου Αγαθάγγελος, Χρύσα Μαλτέζου, Ενρίκο Μορινι: «Ιερά Λείψανα Αγίων της καθ' ημάς Ανατολής στη Βενετία», σελ.267-8, (εκδ «Αποστολική Διακονία», Αθήνα 2005)

⁴⁹ Βλ. αναφ. 8

⁵⁰ Βλ. αναφ. 8

⁵¹ H. Delehaye: «Saints de Thrace et de Mesie», Analecta Bollandiana, tomus XXXI, p.286-7 (1912)

⁵² C. Corrain, C. – M. Capitanio: «Ricognizioni di alcune relique, attribuite a santi orientali, conservate in Venezia» Quaderni di Scienze Anthropologiche XXI, p.38-41, (1995)

⁵³ Βλ. αναφ.2

⁵⁴ Βλ. αναφ. 4

⁵⁵ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης: «Αγιολόγιον της Ορθοδόξου Εκκλησίας», σελ.352-3 εκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος (Αθήνα, 1995,ανατύπωση)

⁵⁶ Βλ. αναφ.2

⁵⁷ Βλ. αναφ.2

⁵⁸ Βλ. αναφ. 15

⁵⁹ Βλ. αναφ.2

⁶⁰ Βλ.αναφ.3

⁶¹ Βλ. αναφ. 4

⁶² Βλ. αναφ.2

⁶³ Βλ. αναφ.2

⁶⁴ Catholic Encyclopedia (λ. confessor), (N.Y.1908)

⁶⁵ Βλ. αναφ. 8

⁶⁶ Βλ. αναφ. 7

⁶⁷ Synaxarium Ecclesiae Constantiopolitanae in Propylaeum Ad Acta Sanctorum Novebris (Bruxellis 1902) βλ. 713 , στ.52

⁶⁸ Βλ. αναφ.2

⁶⁹ Βασίλειος, Σταυρίδης : «Χαλκηδόνος , Μητρόπολις» στη Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 12, 51-54 (Αθήνα 1966)

⁷⁰ Βλ.αναφ.8, σελ.25 κ.ε.

Δύο συνώνυμοι άγιοι της χριστιανοσύνης όπως αναπαραστάθηκαν από έλληνες αγιογράφους. Αριστερά ο Νικήτας ο Μεγαλομάρτυρας ο εκ Γόθων (4^{ος} αιώνας μ.Χ.), ένας στρατιωτικός άγιος, δημοφιλής κατά τους πρώτους αιώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, σύμβολο της ανερχόμενης ισχύος του χριστιανισμού, απέναντι στο καταρρέοντα παλαιό κόσμο. Ναοί του υπάρχουν σε όλη τη Βυζαντινή επικράτεια, πολλές φορές χτισμένοι στα ερείπια ναών αρχαίας θεάς Νίκης ή σε ανάμνηση κάποιας στρατιωτικής επιτυχίας Δεξιά ο Νικήτας ο Αρχιεπίσκοπος Χαλκηδόνος (9^{ος} αιώνας μ.Χ.), εκπρόσωπος της δεύτερης μεγάλης ομάδας αγίων που ανακηρύχτηκαν την εποχή της εικονομαχίας. Ιδιαίτερα δημοφιλής (κυρίως κατά την εποχή του Μεσαίωνα) στις περιοχές των Σλαβικών λαών, οι οποίοι λίγο μετά τον θάνατό του

ασπάσθηκαν τον Χριστιανισμό, αποτελούσε και αυτός σύμβολο της νίκης, κυρίως όμως του πνεύματος ενάντια στην ύλη, του Χριστού απέναντι στο Διάβολο, του πολιτισμού απέναντι στη βαρβαρότητα. Η ανάδειξη τότε ενός Έλληνα ιεράρχη σε ένα εκ των κορυφαίων αγίων των ορθόδοξων Σλάβων, μας επιβεβαιώνει ότι οι λαοί αυτοί αισθάνονταν περήφανοι για την Βυζαντινή θρησκευτική τους κληρονομιά. Αυτή η αντίληψη δεν ισχύει πλέον στην σύγχρονη εποχή, αφού έχουν δημιουργηθεί τα σύγχρονα εθνικά κράτη και η αίγλη του Βυζαντίου έχει χαθεί. Αντίθετα σήμερα και στις περιοχές αυτές επικρατεί μάλλον η λατρεία του πρώτου Νικήτα, καθώς θεωρείται «Σλάβος» άγιος, αφού καταγόταν από τη Δακία (= σημερινή Ρουμανία).